

Реферат на тему: "Народнопісенні особливості інтонації поезій Івана Франка"

Іван Франко

Народнопісенні особливості інтонації поезій Івана Франка

"Якщо музика виникла зі співу, – стверджує О.Потебня, – то віршування і розмір – із зв'язку слова зі співом" [5, 112]. Прослідковуємо, як збагачує письменник поетичну палітру на основі народної пісні, яка зумовила наспівну мелодику багатьох його поетичних творів. У такому плані написано багато поезій із збірок: "Веснянки", "Зів'яле листя", "З вершин і низин", та інших.

Прекрасним акордом у другому "жмутку" є вірш "Ой ти дубочку кучерявий", що своїм поетичним змістом близький до вірша "Червона калино, чого в лузі гнешся?". Вірш щедро наповнений порівняннями, епітетами, які йдуть від народної пісні: дубочку кучерявий, густі лози, дрібні сльози, чорні очі, темні ночі, листочки зів'ялі. Розпочинається твір притаманним для народнопісенної творчості риторичним звертанням, підсиленням питальним реченням:

Ой ти, дубочку кучерявий,
Ой, а хто ж тебе скучерявив?

"Фігура риторичного звертання до предметів, явищ навколишнього світу – одна з найпоширеніших особливостей поетичної мови Франка. Він впливає життя в свою поезію, почуття в неорганічну природу, персоніфікує сили та явища природи" [7, 115].

Початок віршової мініатюри тотожний поезії "Ой ти, дівчино, з горіха зерня". В обох поезіях початкове "ой" взято з народної пісні, а далі звучить звертання. Порівняємо:

Ой ти, дівчино, з горіха зерня
і

Ой ти, дубочку, кучерявий

У наступних рядках спостерігаємо улюблений засіб поетичного синтаксису Франка: часте вживання дієслів, що створює градацію. "Дієслова, як відомо, розгортають поняття, які стають у центрі уваги мовця. Тому дієслово надає тексту динаміки і емоційної виразності. Дослідження стилів різних письменників довело, що твори, в яких переважає емоційність, афект, характеризуються особливо високою частотою вживання дієслів" [3, 65]. Народна пісня завжди емоційна, звідки й впливає її наспівність. Велику увагу в цьому плані у творі відіграє народно-поетична рима, як-от: лози – сльози, ночі – очі, врода – непогода, тане – в'яне, злоба – худоба та фольклорні епітети – дубочку кучерявий, густі лози, дрібні сльози, темні очі, чорні очі, пишна врода, горда мова, вітер зимний, вічна розлука, листочки зів'ялі, ostrі пили, людська злоба.

Логічні наголоси падають на найвагоміші за значенням дієслова, які роблять мелодію вірша не монотонною:

Скучерявили густі лози,

Підмили корінь дрібні сльози.

Фольклорним епітетам Франко надає великого значення, адже епітет Франка містить у собі яскраво змальований образ. "Епітет надає особливої виразності. (...) добре дібраний епітет – це один із засобів поетичного мистецтва, що створює пластичний образ, який переносить читача в уяву поета" [6, 8]. Мінорна мелодія вірша зумовлена сумним змістом, вона змінюється відповідно до змісту, появи нової думки. Значне навантаження сконденсовано в дієсловах, у яких закладено велику емоційну силу: Вже моя сила слабне, гнеться, Вже мені весна не всміхнеться. Падуть листочки зів'ялі, зв'ялі – от так і сам я впаду далі. Наспівну інтонацію підтримує звукопис, який підсилюється багатими парними римами. Звукопис у Франка — це не самоціль, а завжди знаходиться разом із тим, що він зображує.

У структурі вірша десять строф, написаних двовіршем. Спостерігається нечіткість ритму внаслідок чергування різних розмірів: у певній послідовності фігурують різнометричні стопи: ямб, хорей, хоріямб, холіямб. В античній ліриці (найчастіше хоровій) – це так звані λογαεδι – "від грецького λογαедικος від logos – слово і aoide – спів – вірші мішаних розмірів" [4, 224]. У другій строфі першого віршового рядка остання стопа перетворюється на хорей – хоріямб:

Скучерявили густі лози

На початку 3, 5, 9, 10 строф скандується хоріямб – чотирискладова стопа, що складається з хорей та ямба: — — Наприклад:

Горда ямова – вітер зимний,

Вічна розлука – жаль нестримний.

На прикладі цього поетичного шедевру бачимо, що геній Франка в українській народній пісні знайшов свого вчителя, запозичивши в ній багато прийомів, що стали засобом стилізації його віршів під народні пісні.

Наспівний вірш представляє фінальна поезія першого "жмутку" "Епілог" (Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі). Перший рядок – наче камертон до всієї мініатюри. Одразу вчувається мінорна тональність, співзвучна внутрішньому станові героя. До речі, у віршах розділу помітне тяжіння до мінорних інтонацій. Мінорну тональність пісні героя підкреслено уже в першому рядкові звичайним епітетом – "листочки зів'ялі", який виконує у реченні функцію звертання, саме у ньому закладено велику силу почуттів героя. Зміст підсилюють алітерації та асонанси:

Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі 2р, 3з, 3в, 3т

Розвійтеся як тихе зітхання ! 1р, 2з, 1в, 3т

Незгоєні рани, невтишені жалі, 1р, 1з, 1в, 1т

Завмерле в серці кохання. 2р, 1з, 2в,

причому, алітерації різні за характером. Перша – з іде в парі з сонорним в – спокійна, як втишений біль, але він не пройшов – про нього нагадує алітерація р, що

відповідає чомусь болючому. Поєднання кількох алітерацій збагачує звучання вірша.

У творі значний вокалізм, створений за допомогою чергування голосних звуків високого та низького підняття. У книзі М. Ласло-Куцюк "Засади поетики" зазначається, що "... голосні звуки поділяються на бемольовані та дієзи" [3, 135]. Звісно, на основі поділу їх на голосні високого, середнього та низького підняття. Як відомо з теорії музики, знак бемоль понижує звучання основного звука на півтон, а дієз - навпаки - підвищує звучання звука на півтон. За Ласло-Куцюк, бемольовані звуки - о, у, а дієзні - е, і. Цікаво, що інтонація на дієзних звуках підвищуються, а на бемольованих - понижується. Поставлені поруч дієзні звуки е та і будуть гармонічними, так само, як і бемольовані звуки о, у. Отже, спостерігаємо легке погойдування висхідної та низхідної інтонації, яке утворює інтонаційний малюнок, а він, у свою чергу, -тип мелодики вірша:

о -і - е - а, і -о, и - о -и, і -а - і (це приклад першого рядка першої строфи і т. д.) Ефект евфонії поезії створюється саме наявністю у строфі, у віршованому рядку зокрема низки подібних або контрастних звуків. Таким чином, образність відтворюється як через алітерацію, так і через асонанс акустично-контрастних звуків : зв-р, о, а - і, е, и (перша строфа), відповідно підібраних до відтворення теми вірша.

Вірші цього типу мелодики мають також свою синтаксичну норму, якій властива перевага сурядного зв'язку над підрядним. У структурі вірша три строфи, в яких переважає безсполучниковий зв'язок з однотипними частинами, тобто безсполучникові складні речення однорідного складу, для яких характерна інтонація перелічення, що значною мірою зумовлює наспівність вірша. У цьому ж контексті вжито однорідні члени речення - "рани", "жалі", "кохання", (перша строфа); постійні епітети, що обрамляють означувані іменники, — "листочки зів'ялі", "тихе зітхання", "незгоєні рани", "земного гаю", "скарб багатий", "душі молоді", "жебрак одинокий", "сумними стежками"; засіб словотвору, який, відбиваючи зв'язок поезії з фольклором, реалізує творчу настанову автора у творі. "Повтори зумовлюють виразну віршову ритмізації мовлення" [2, 42]. В основі розміру покладено чергування 4-стопного і 3-стопного амфібрахію, який, на нашу думку, наближає вірш до романсової лірики.

Другий "жмуток" вміщує оригінальний вірш "Зелений явір, зелений явір", який написано у ключі народних пісень. Поезія неповторна тим, що її задумано як ліричну пісню кобзаря. Мелодія ніби звучить під тихий акомпонемент бандури. Розмір постійно змінний, поезія - зразок кількісного віршування, побудованого на "...ізохронізмі ритмічних одиниць, на врахуванні часу, потрібного для вимови складу. Кількісне віршування називають також квантативним (від лат. *quantitas* — кількість), або музично-мовним, оскільки в основі його лежать і музичні, і мовні елементи" [4, 185]. Зразки творів, яким притаманне таке віршування, зустрічаються рідко, бо воно склалося у давніші часи, коли "текст пісні не відокремився остаточно від музики" [4, 185]. Мелодія вірша відзначається незначним діапазоном, "топтанням" звуків на одному місці. Оповідна мелодія звучить мовби на басоостинатному тлі (незмінному басі). *Basso ostinato* - з італійського -"постійний бас, мелодичний малюнок, що

безперервно повторюється в басовому голосі музичного твору" [8, 19]. Кожна строфа побудована симетрично: на початку художній паралелізм зі сфери природи, потім – змалювання якоїсь із рис водливої дівчини. Це типова схема пісенної строфи" [1, 236]. Евфонічне звучання створюють повтори слів у межах рядка, що зумовлюють наспівність, вносять особливу своєрідність до структури вірша. Помітно, що повтори вжито не тільки для звукового ефекту, а й для створення нового ритмічного малюнка, який має у собі елемент поліметрії:

Зелений явір, зелений явір,
Ще зеленіша ива.
Ой між усіма дівчатоньками
Лиш одна мені мила.

Парне римування чергується з перехресним. На загальному фоні збігу рим трапляються неточні рими, своєрідність яких зумовлена необхідністю виділити потрібний образ. "Неточна рима – наслідок свідомого порушення правил, яке допускають певні літературні школи. (...) Вона нагадує дисонанси в музиці, які допускаються там для більшого ефекту" [4, 355-356].

Відсутність рими в окремих строфах компенсують певні елементи звукопису, які завуальовують цю відсутність. У четвертій строфі значне ритмічне навантаження передають внутрішні рими:

Голосні дзвони – срібнії тони,
Слух у них потопає,
Та її голос – пшеничний колос,
Аж за серце хапає.

Ця поетична мініатюра свідчить, що Франко завжди перебував у творчому пошукові, прагнуч у кожний поетичний твір внести елемент новизни.

Наспівні вірші Франка пронизані пісennими мотивами і зворотами, тому мають внутрішню мелодію. Це досягається такими засобами, як народнопоетичний паралелізм, вживанням фольклорних порівнянь, епітетів, багатих рим, використанням народнопісенної живої мови, повторами, риторичними запитаннями, що йдуть зі сфери почуттів, протиставленнями, народнопоетичними звертаннями, які творять "музику" віршів, зумовлюють їх наспівність.

Література

1. Дей О. Іван Франко і народна творчість. – К.: Дніпро, 1955. – С.300.
2. Ермоленко С. Синтаксис віршової мови. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 93.
3. Ласло-Куцюк М. Засади поетики. – Бухарест: Критеріон, 1983. – С. 391.
4. Лесин В. Словник літературознавчих термінів. – К.: Рад. шк., 1971. – С.485.
5. Потебня О. Етика і поетика. Збірник. – К.: Мистецтво, 1985. – С. 301.
6. Славутич Яр. Шевченкова поетика.– Едмонтон:Славута, 1964. –С. 24.
7. Шаховський С. Майстерність Івана Франка.— К.: Наук. думка, 1956. – С.192 .
8. Юцевич Ю. Словник музичних термінів. – К.: Муз. Україна, 1977. – С.205.